

3 нагоди 150-річчя від дня народження академіка В. І. Вернадського

Життя за межами буденності

Анатолій АСАУЛ,
доктор економічних наук,
директор Інституту проблем економічного відродження
(Санкт-Петербург)

Наукова спадщина В. І. Вернадського переважно представлена в численних книжках, проте сам він не був кабінетним ученим. Друковані праці являли собою результати його дослідницьких та експедиційних пошуків, а також проведених ним експериментів. У експедиціях він вивчав мінеральні ресурси країни, в поїздах ретельно аналізував документи та матеріали колекцій музеїв, часто очолював різні комісії вчених і фахівців, зайнятих розв'язанням актуальних наукових і виробничих проблем. Його з повним правом можна назвати дослідником природи і біофізиком, геохіміком і ґрунтознавцем, мінералогом і державним діячем, істориком і філософом...

На схилі літ сам Вернадський зазначив: «Я ніколи не жив однією наукою». Та сьогодні майже не згадують про те, що багатогранний талант Вернадського проявився не лише в науці. Наприклад, у 20-х роках минулого століття він професійно редагує один із томів зібрання творів Гете, де викладено погляди поета і філософа на природничі науки. А літературознавчий аналіз Володимира Івановича творів Федора Достоєвського вражає глибиною проникнення у світ великого письменника. Тарас Шевченко і Федір Тютчев були улюбленими поетами вченого. Він дружив із Іваном Франком і Михайлом Драгомановим.

Вернадський вважав: людині необхідно вийти за межі буденщини! Інакше людське існування мало чим відрізнятиметься від життя тварини. Шлях шукань, пізнання відкриває людині найвищі радості, незалежно від того, яка це царина – науки чи мистецтва. На думку Вернадського, і наука, і мистецтво – це два методи пізнання світу, котрі взаємодоповнюють один одного.

Академік не залишив спеціальних праць, що розкрили б його розуміння мистецтва, але про це можна судити за окремими його висловлюваннями. Він розглядав твори мистецтва не тільки як носії «загальнолюдських» ідей чи способи передачі думок і почуттів від творця масам або поціновувачам прекрасного. Для нього мистецтво залишалось явищем народним, пов'язаним із конкретною історичною епохою, тобто – соціальним.

«Певна історична епоха проникає в саму глибину художньої творчості, вона горить і виблискує в творіннях великих і малих його носіїв, – писав він. – ...За ними ми можемо вивчати й

розуміти душу народу і життя епохи». Вплив художнього твору він вбачав і в тому, що «думка отримує потрібну широчінь для правильної, менш суб'єктивної оцінки подій».

Якось відвідавши Третьяковську галерею, Вернадський був вражений її багатством і величчю «російського генія» і, за його словами, «пережив добре почуття патріотизму». Слід зауважити, що почуття патріотизму викликали в нього й надбання української культури, водночас він захоплювався палацами і мечетями Самарканда, картинами німецького середньовіччя, скульптурами Давньої Греції, музикою європейського Ренесансу, майданами міст італійського Відродження – величними здобутками різних епох і різних народів.

«Кажуть: одним розумом можна все досягнути. Не вірте!.. Ті, хто говорять так, не знають, що таке розум, вони не розуміють, що хвилює, що

цікавить у тих працях, які вважаються лише розумовими роботами. Розум і почуття мені видаються щільно-прещільно переплетеним клубком: одна нитка – розум, друга – почуття, і завжди вони одне з одним стикаються...». Так він писав 1886 року. Так вважав усе своє життя, відрізняючись цим від деяких інших великих мислителів, котрі на старість втратили інтерес до мистецтва (Ньютон, Дарвін). І, можливо, саме ця любов Вернадського до всіх видів людської творчості дала йому змогу до останніх років зберегти надзвичайну творчу активність, свіжість світосприйняття, уміння співпереживати й дивуватися.

Важко сказати, коли пробудилася у Вернадського глибока любов до мистецтва. Мабуть, з дитячих років, коли він слухав мелодійні українські пісні, коли няня розповідала йому чарівні казки, коли за кордоном відвідував із батьками музеї, коли

Досяг

Анатолій АСАУЛ народився 31 жовтня 1948 року в смт Решетилівка Полтавської області. У 1972 році закінчив механічний факультет Ленінградського інституту залізничного транспорту. Відомий російський учений у галузі інновацій, інвестицій, економіки підприємництва та історії науки. Автор понад 400 наукових праць, серед яких 30 монографій і понад 50 підручників та навчальних посібників.

Засновник і головний редактор наукового журналу «Экономическое возрождение России», що виходить друком з 2004 року. Директор Інституту проблем економічного відродження. Почесний доктор наук Хмельницького національного університету і почесний професор Полтавського університету споживчої кооперації України.

Відомий в Україні та Росії меценат. Виділив кошти на будівництво у своєму місті Миколаївської православної церкви, а також її розпис. За його фінансового сприяння видано українською мовою чотиритомне видання поезій лауреата Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Олексія Дмитренка, яке було безкоштовно розповсюджене серед української діаспори Санкт-Петербурга.

вчився в свого брата малювати, писати, складати вірші.

Ще гімназистом він 1880 року написав поетичний твір, який на моє прохання переклав українською мовою лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка Олексій Дмитренко (1940–2009).

У герці за волю

*Вкраїнонько, рідна моя сторона,
Віками на когось гнеш спину...
Та в герці за волю неспинним
У хвилю, здається, загину
Ти сили черпаєш в синах.
І рвеш осоружні кайдани,
Кохана, що Богом нам дана!
Тобою захоплений розум.
Коли б ще мети до кінця
Сягала ти, нене, щораз!
Бо враз – серед шквалів та гроз –
Знов розбрат – на руку катам...
І знов налітають шуліки,
Безжално терзають тебе...
Немає тим потоптам ліку.
О небо святе, голубе...
Брати ворогами ставали...
Та чварам підвладні не всі!
Ген, дужість жива вал за валом*

*Являлася в грізній красі!
І хай цих було ще так мало –
Вони не щадили життя.
То й зорі твої вже світали,
Й терзало когось каяття...
І дні лихоліття минали,
І множились сили стократ.
Ти знов ворогів своїх гнала...
І Бога благала з-за ґрат...
Шуліки зненацька з'являлись,
Біди незворотної знак...
Ми долі на милість здавались –
Чи ж вічно все буде ось так?*

Вражає, чи не правда? І це написано в 17 років! Мрію про те, щоб цей вірш видатного вченого в чудовому відтворенні українською мовою незабутнього Олексія Дмитренка став широко відомим в Україні.

За власним визнанням Володимира Вернадського, життя для нього визначалося любов'ю до людей і вільним пошуком істини. Він любив і поважав людей – не загальнений народ, натовп, а людську особистість; не всіх, а кожного. Він вірив у велике майбутнє людства і прагнув наблизити його.

Україна, родная моя сторона,
Века ты уже погибашь...
Но борешься, бьешься,
Бедняжка, одна,
И в этой борьбе изнываешь...
В минуту гибели крайней твоей
Детей твоих дух пробуждался,
Старались свободу найти
от цепей
И ум их тобой восхищался.
Но дела вести до конца не могли
И вновь начинались раздоры...
Врагам твоим снова они помогли
И вновь появились кондоры.
Кондоры – враги,
разрывали тебя,
И дети врагами являлись,
Немногие, верно до гроба любя,
Течению волн покорялись.
Но в этих немногих вся сила твоя –
Они втихомолку старались,
И в годину бедствий, родная моя,
Враги твои вновь изгонялись...
Опять начинались раздоры,
борьба,
Враги твои снова являлись.
Такая, родная, твоя уж судьба...
Судьбе мы всегда покорялись.

15

До 150-річчя від дня народження

Тарас РОМАНЮК

Євген Петрушевич – адвокат, парламентарій, диктатор. НЕпрезидент

Євген Омелянович Петрушевич народився 3 червня 1863 року в місті Буськ (нині Львівської області). Батько, парох і декан греко-католицької церкви, був знавцем історії та літератури, людиною широкого духовного світогляду, глибокої національної свідомості, що справило значний вплив на виховання та світогляд майбутнього державного діяча. Євген після отримання ступеня доктора права працював адвокатом у містечках Галичини. Як правозахисник і громадський діяч здобув повагу місцевого населення. Під час своєї парламентської діяльності був членом австро-угорського парламенту та галицького сейму у Львові, де пліч-о-пліч із Костем Левицьким, найвизначнішим політичним діячем Галичини кінця XIX століття, обстоював національні інтереси українців. «Євген Петрушевич виявляв велику енергію у найважливіші хвилини наших визвольних змагань. Поміж послами належав до діячів гострішого тону», – писав Левицький у спогадах 1937 року.

Усвідомлюючи, що австрійська імперія стоїть на межі краху, галицький політичний провід 18 жовтня 1918-го створює у Львові Українську Національну Раду – Конституційні Збори українського народу (пізніше – законодавчий орган ЗУНР) на чолі із Є. Петрушевичем. Позаяк мирним шляхом взяти владу на Галичині не вдалося, провід УНРади організував масштабне повстання на теренах Галичини та Буковини «Листопадовий чин», наслідком якого стало утворення 1 листопада 1918 року Західноукраїнської Народної Республіки. Розпочався важкий період державотворення...

На першій сесії УНРади 3 січня 1919 року в Станіславі (нині Івано-Франківськ) ухвалено закон про злуку з УНР. Після урочистого проголошення та схвалення Акта злуки в Києві 22 січня Євген Петрушевич увійшов до складу Директорії.

Під загрозою державної кризи УНРада 9 червня 1919 року надала Є. Петрушевичу диктаторські права, які означали сумісництво обов'язків

президента УНРади й голови уряду. Але керівництво УНР розцінило такий крок як недемократичний, вбачаючи в ньому сепаратистські тенденції, і диктатора усунули з Директорії, через що стосунки Є. Петрушевича з С. Петлюрою загострилися.

Наступ польських військ, рішення Найвищої ради Антанти про приєднання Східної Галичини до Польщі засвідчили поразку національно-визвольної боротьби в Західній Україні. Наприкінці листопада 1919-го Є. Петрушевич і уряд змушені були переїхати до Відня, де продовжували активну міжнародну діяльність із захисту державних інтересів ЗУНР.

Помер Є. Петрушевич 29 серпня 1940 року в Берліні. 2002-го його прах перепоховали у Львові (меморіал вояків Української Галицької Армії).

Біографія і політичний портрет Євгена Петрушевича сповнені цікавих фактів. Так, коли вдалося домогтися включення галицького питання до розгляду на міжнародній

